

Bolonjski Proces 2020 – evropski visokošolski prostor v novem desetletju

Komunike konference evropskih ministrov, pristojnih za visoko šolstvo, Leuven in Louvain-la-Neuve, 28.-29. april 2009

Ministri, pristojni za visoko šolstvo v 46 državah bolonjskega procesa, smo se zbrali v Leuvenu / Louvain-la-Neuve, Belgija, 28. in 29. aprila 2009, da bi opravili bilanco dosežkov v bolonjskem procesu ter določili prednostne naloge evropskega visokošolskega prostora (EVP) za naslednje desetletje.

Preambula

1. V desetletju do leta 2020 čaka evropsko visoko šolstvo vitalni prispevek pri uresničevanju Evrope znanja – visoko ustvarjalnega in inovativnega znanja. Evropa, soočena z izzivom starajočega se prebivalstva, lahko v tem prizadevanju uspe samo v primeru, če maksimalizira talente in zmožnosti vseh svojih državljanov ter se popolnoma posveti vseživljenjskemu učenju in čim širši udeleženi v visokem šolstvu.

2. Tudi evropsko visoko šolstvo se srečuje z velikim izzivom globalizacije in iz njega izhajajočimi priložnostmi ter pospešenim tehnološkim razvojem z novimi ponudniki, novimi udeleženci in novimi vrstami učenja. Na študenta osredotočeno učenje in mobilnost bosta študentom pomagala razviti kompetence, ki jih potrebujejo na spreminjajočem se trgu dela, in jih bosta opolnomočila, da bodo postali aktivni in odgovorni državljani.

3. Naše družbe se trenutno soočajo s posledicami globalne finančne in ekonomske krize. Da bi vpeljali vzdržen ekonomski napredek in razvoj, si bo dinamično in fleksibilno evropsko visoko šolstvo prizadevalo k inovacijam, ki bodo temeljile na integraciji med izobraževanjem in raziskovanjem na vseh ravneh. Priznavamo, da mora visoko šolstvo igrati ključno vlogo, če želimo uspešno odgovoriti na izzive, s katerimi se srečujemo, in če želimo spodbujati kulturni in socialni razvoj naših družb. Zato menimo, da so javne investicije v visoko šolstvo kar najvišja prednostna naloga.

4. V celoti se zavezuje ciljem evropskega visokošolskega prostora, to je prostora, v katerem je visoko šolstvo v javni odgovornosti in kjer se visokošolske ustanove z raznolikostjo svojih poslanstev odzivajo na širše potrebe družbe. Cilj je, zagotoviti visokošolskim ustanovam potrebne vire, da bi še naprej uresničevale svoje smotre v polnem razponu: priprava študentov na življenje aktivnih državljanov v demokratični družbi, priprava na njihove prihodnje kariere ter omogočanje njihovega osebnega razvoja, ustvarjanje in vzdrževanje širokih, vrhunskih podlag znanja ter spodbujanje raziskovanja in inovativnosti. Potrebna reforma visokošolskih sistemov in politik, ki poteka, se bo nadaljevala tako, da bo trdno vgrajena v evropske vrednote, kot so institucionalna avtonomija, akademska svoboda in družbena pravičnost, in bo terjala polno udeleženo študentov in osebja.

I. Dosežki in okrepitev

5. Vse desetletje smo razvijali evropski visokošolski prostor in pri tem zagotavljali njegovo nadaljnjo trdno zakoreninjenost v evropski intelektualni, znanstveni in kulturni dediščini ter ambicijah, temu pa je dajalo ton nenehno sodelovanje med vladami, visokošolskimi ustanovami, študenti, osebjem, delodajalci in drugimi deležniki. Prav tako je bil pomemben prispevek evropskih ustanov in organizacij k reformnemu procesu.

6. Bolonjski proces vodi k večji združljivosti in primerljivosti sistemov visokega šolstva, udeležencem izobraževanja olajšuje mobilnost, ustanovam pa pomaga pritegniti študente in strokovnjake z drugih kontinentov. Visoko šolstvo se modernizira s sprejetjem strukture treh ciklov, ki znotraj nacionalnih kontekstov vključuje tudi možnost vmesnih kvalifikacij, povezanih s prvim ciklom, ter s sprejetjem Evropskih standardov in smernic za zagotavljanje kakovosti [*European Standards and Guidelines for quality assurance*]. Spremljamo tudi oblikovanje Evropskega registra agencij za zagotavljanje kakovosti ter vzpostavitev nacionalnih ogrodij kvalifikacij, povezanih s splošnim ogrodjem evropskega visokošolskega prostora, ki temeljijo na učnih izidih in delovni obremenitvi. Poleg tega je bolonjski proces promoviral Dodatek k diplomu in evropski prenosni in nabiralni kreditni sistem [*European Credit Transfer and Accumulation System*], da bi še okrepil transparentnost in priznavanje.

7. Cilji, ki so bili predstavljeni v Bolonjski deklaraciji ter politike, ki so bile razvite v naslednjih letih, so danes še vedno veljavni. Ker vsi ti cilji še niso bili povsem doseženi, bo njihova popolna in ustrezna uresničitev na evropski, nacionalni in institucionalni ravni zahtevala dodatni zagon in zavezanost tudi po letu 2010.

II. Učenje za prihodnost: prednostne naloge v visokem šolstvu za desetletje, ki prihaja

8. Prizadevamo si za odličnost v vseh vidikih visokega šolstva in sprejemamo izzive nove dobe. To zahteva stalno osredotočenje na kakovost. Ob tem bodo javne politike, ob ohranjanju visoko cenjene raznolikosti naših izobraževalnih sistemov, v celoti priznavale pomen raznolikih poslanstev visokega šolstva, ki segajo od poučevanja in raziskovanja do služenja skupnosti ter posvečanja družbeni povezanosti in kulturnemu razvoju. Vsi študenti in osebje visokošolskih ustanov bi morali biti pripravljene, da odgovorijo na izzivalne zahteve hitro razvijajoče se družbe.

• Socialna razsežnost: pravičen dostop in dokončanje

9. Študentska populacija mora znotraj visokega šolstva odražati raznolikost evropskega prebivalstva. Zato poudarjamo socialne značilnosti visokega šolstva ter si prizadevamo zagotoviti enake priložnosti za kakovostno izobraževanje. Dostop do visokega šolstva je treba razširiti z razvijanjem potenciala študentov iz manj zastopanih skupin ter z zagotavljanjem ustreznih pogojev za dokončanje njihovega študija. To vključuje izboljšanje učnega okolja, odstranjevanje vseh študijskih ovir ter vzpostavljanje primernih ekonomskih pogojev za študente, da bi bili zmožni izkoristiti študijske priložnosti na vseh ravneh. Vsaka sodelujoča država bo postavila merljive cilje širitve celotne udeležnosti ter porasta udeležnosti manj zastopanih skupin v visokem šolstvu, ki naj bi bili doseženi do

konca naslednjega desetletja. Napore, da bi dosegli pravičnost v visokem šolstvu, je treba dopolnjevati z dejavnostmi v drugih delih izobraževalnega sistema.

- **Vseživljenjsko učenje**

10. Širšo udeleženo bomo dosegli tudi s pomočjo vseživljenjskega učenja kot integralnega dela naših izobraževalnih sistemov. Vseživljenjsko učenje podleže načelu javne odgovornosti. Zagotovljena bo dostopnost, kakovost ponudbe in transparentnost informacij. Vseživljenjsko učenje vključuje doseganje kvalifikacij, razširjanje znanja in razumevanja, pridobivanje novih veščin in kompetenc ali obogatitev osebne rasti. Vseživljenjsko učenje pomeni, da se kvalifikacije lahko doseže po fleksibilnih učnih poteh, vključno z izrednim študijem, pa tudi na podlagi dela.

11. Udejanjanje politik vseživljenjskega učenja zahteva trdno partnerstvo med javnimi oblastmi, visokošolskimi ustanovami, študenti, delodajalci in zaposlenimi. Listina evropskih univerz o vseživljenjskem učenju, ki jo je razvila Evropska zveza univerz, ponuja koristen prispevek za opredeljevanje takšnih partnerstev. Uspešne politike vseživljenjskega učenja bodo vključevale temeljna načela in postopke za priznavanje poprejšnjega učenja na podlagi učnih izidov in ne glede na to, ali so bile znanje, veščine in kompetence pridobljene po formalnih, neformalnih ali informativnih poteh učenja. Vseživljenjsko učenje bodo podpirale ustrezne organizacijske strukture in financiranje. Vseživljenjsko učenje, ki ga podpirajo nacionalne politike, mora prevevati institucionalno prakso visokošolskih ustanov.

12. Razvoj nacionalnih kvalifikacijskih ogrodij je pomemben korak k udejanjanju vseživljenjskega učenja. Do leta 2012 jih nameravamo uresničiti in pripraviti za samooverovitev [*self-certification*] v razmerju do splošnega Ogrodja kvalifikacij za evropski visokošolski prostor [*Qualifications Framework for the European Higher Education Area*]. To bo zahtevalo nenehno koordinacijo na ravni EVP ter v razmerju do Evropskega kvalifikacijskega ogrodja za vseživljenjsko učenje [*European Qualifications Framework for Lifelong Learning*]. Glede na nacionalni kontekst so lahko sredstvo za širitev dostopa do visokega šolstva tudi vmesne kvalifikacije znotraj prvega cikla.

- **Zaposljivost**

13. Trg dela je vse bolj odvisen od višjih ravni usposobljenosti in transverzalnih kompetenc, zato mora visoko šolstvo zagotoviti študentom vrhunsko znanje, veščine in kompetence, ki jih potrebujejo prek vsega profesionalnega življenja. Zaposljivost posameznika opolnomoči, da v celoti izkoristi priložnosti na spreminjajočem se trgu dela. V tesnem sodelovanju med vladami, visokošolskimi ustanovami, socialnimi partnerji in študenti nameravamo dvigniti začetne kvalifikacije, prav tako pa ohranjati in obnavljati delovno silo. To bo omogočalo ustanovam, da se bodo hitreje odzivale na potrebe delodajalcev, delodajalcem pa, da bodo bolje razumeli izobraževalne perspektive. Visokošolske ustanove bodo skupaj z vladami, vladnimi agencijami in delodajalci izboljšale ponudbo, dostopnost in kakovost služb, ki svetujejo študentom in diplomantom [*alumni*] glede njihovih karier in zaposlovanja. Spodbujamo v študijske programe vključeno praktično delo kot tudi učenje z delom.

- **Na študenta osredotočeno učenje in pedagoško poslanstvo visokega šolstva**

14. Znova poudarjamo pomen pedagoškega [*teaching*] poslanstva visokošolske ustanove in nujnosti nadaljnje kurikularne reforme, naravnane na razvoj učnih izidov. Na študenta osredotočeno učenje zahteva opolnomočenje posameznih udeležencev izobraževanja, nove pristope k poučevanju in učenju, učinkovite strukture za podporo in usmerjanje ter kurikulum, ki je bolj jasno naravnano na udeležence izobraževanja v vseh treh ciklih. Kurikularna reforma bo tako stalen proces, ki bo vodil k višji kakovosti ter k fleksibilnim in individualno bolj prilagojenim potem izobraževanja. Visokošolski učitelji bodo ob tesnem sodelovanju s študenti in predstavniki delodajalcev nadalje razvijali učne izide in mednarodne referenčne točke za rastoče število predmetnih področij. Visokošolske ustanove prosimo, da v svojih študijskih programih na vseh ravneh posebno pozornost namenijo izboljšavam kakovosti poučevanja. To mora biti prednostna naloga pri nadaljnjem uresničevanju Evropskih standardov in smernic za zagotavljanje kakovosti.

- **Izobraževanje, raziskovanje in inovativnost**

15. Visoko šolstvo mora na vseh ravneh temeljiti na najsodobnejših raziskavah in razvoju ter tako pospeševati inovativnost in ustvarjalnost v družbi. Priznavamo potencial visokošolskih programov, vključno s tistimi, ki temeljijo na aplikativnih znanostih, da pospešujejo inovacije. Temu ustrezno se mora povečati število ljudi z raziskovalnimi kompetencami. Doktorski programi morajo zagotavljati disciplinarna raziskovanja visoke kakovosti ter se čim bolj dopolnjevati z interdisciplinarnimi in medsektorskimi programi. Ob tem bodo javne oblasti in visokošolske ustanove povečale privlačnost kariernega razvoja mladih raziskovalcev.

- **Mednarodna odprtost**

16. Pozivamo evropske visokošolske ustanove, da svojo dejavnost še naprej internacionalizirajo in da se posvetijo globalnemu sodelovanju za vzdržen razvoj. Privlačnost in odprtost evropskega visokega šolstva bodo naglasile skupne evropske akcije. Tekmovanje na globalni ravni bo dopolnjeval okrepljeni dialog o politikah in sodelovanju, ki temelji na partnerstvu z drugimi regijami sveta, še posebej z organiziranjem bolonjskih političnih forumov [*Bologna Policy Fora*], ki vključujejo različne deležnike.

17. Transnacionalno izobraževanje morajo usmerjati Evropski standardi in smernice za zagotavljanje kakovosti, ki veljajo v evropskem visokošolskem prostoru, biti pa morajo skladni tudi z UNESCO/OECD Smernicami za kakovostno ponudbo v čezmejnem visokem šolstvu [*Guidelines for Quality Provision in Cross-Border higher education*].

- **Mobilnost**

18. Prepričani smo, da mobilnost študentov, mladih raziskovalcev in osebja izboljšuje kakovost programov in odličnost v raziskovanju, krepi pa tudi akademsko in kulturno internacionalizacijo evropskega visokega šolstva. Mobilnost je pomembna za osebni razvoj in zaposljivost, razvija spoštovanje do različnosti in zmožnost za stopanje v stike z drugimi kulturami. Pospešuje jezikovni pluralizem in s tem utrjuje večjezično tradicijo evropskega visokošolskega prostora, povečuje pa tudi sodelovanje in tekmovanje med visokošolskimi ustanovami. Zato bo mobilnost glavna značilnost evropskega

visokošolskega prostora. Pozivamo vsako državo posebej, da poveča mobilnost, ji zagotovi visoko kakovost ter omogoča njene različne vrste in domet. Leta 2020 bi moralo vsaj 20% tistih, ki bodo diplomirali v državah evropskega visokošolskega prostora, del študija ali usposabljanja opraviti v tujini.

19. V strukturi študijskih programov je treba znotraj vsakega od treh ciklov ustvariti priložnosti za mobilnost. Skupne stopnje in programi ter prostori za mobilnost morajo postati bolj pogosta praksa. Poleg tega je treba politike mobilnosti utemeljiti na vrsti praktičnih ukrepov, ki se tičejo financiranja mobilnosti, priznavanja, razpoložljive infrastrukture, viz in delovnih dovolilnic. Fleksibilne študijske poti in aktivne politike informiranja, popolno priznavanje študijskih dosežkov, študijske podpore ter polna prenosljivost štipendij in posojil so nujni pogoji. Mobilnost mora voditi k bolj uravnoveženemu toku prihajajočih in odhajajočih študentov po vsem evropskem visokošolskem prostoru, prizadevamo pa si tudi za izboljšanje deležev udeležnosti različnih skupin študentov.

20. Privlačni delovni pogoji in karijerne poti, pa tudi odprto mednarodno pridobivanje kadrov so nujni, da bi na visokošolske ustanove pritegnili visoko usposobljene učitelje in raziskovalce. Ob upoštevanju ključne vloge učiteljev je treba karijerne strukture prilagoditi tako, da bodo olajšale mobilnost učiteljev, mladih raziskovalcev in drugega osebja; vzpostavljeni bodo okvirni pogoji, ki bodo zagotavljali ustrezen dostop do socialne varnosti in olajšali prenosljivost pokojnin in dodatnih pokojninskih pravic za mobilno osebje, pri čemer je treba na najboljši način izkoristiti obstoječe zakonske okvire.

- **Zbiranje podatkov**

21. Izboljšane in povečane podatkovne zbirke bodo pomagale pri spremljanju napredka, doseženega glede na cilje, ki so bili opredeljeni v načrtih, povezanih s socialno razsežnostjo, zaposljivostjo in mobilnostjo, pa tudi na področju drugih politik, in bodo služile kot osnova tako za bilance dosežkov kot tudi za njihovo primerjalno testiranje.

- **Večdimenzionalna orodja transparentnosti**

22. Opažamo, da poteka več iniciativ, ki naj bi razvile mehanizme za zagotavljanje bolj podrobnih informacij o visokošolskih ustanovah po vsem EVP in s katerimi bi njihova raznolikost postala bolj transparentna. Prepričani smo, da bi vsak tak mehanizem, vključno s tistimi, ki bi visokošolskim sistemom in ustanovam pomagali identificirati in primerjati prednosti vsakega posebej, moral biti razvit v tesnem posvetovanju z vsemi ključnimi deležniki. Ta orodja transparentnosti je treba tesno povezati z načeli bolonjskega procesa, še zlasti z zagotavljanjem kakovosti in priznavanjem, ki ostajata naša prednostna naloga, temeljiti pa morajo na primerljivih podatkih in ustreznih indikatorjih, s katerimi bi opisali različne profile visokošolskih ustanov in njihovih programov.

- **Financiranje**

23. Visokošolske ustanove so dosegle večjo avtonomijo ob hitro rastočih pričakovanjih, da bodo odzivne na družbene potrebe ter odgovorne. V okviru javne odgovornosti potrjujemo, da javno financiranje ostaja glavna prednostna naloga za zagotavljanje pravičnega dostopa ter nadaljnjega vzdržnega razvoja avtonomnih visokošolskih ustanov. Več pozornosti bo treba posvetiti iskanju novih ter različnih virov in metod financiranja.

III. Organizacijska struktura in nadaljnje delo

24. Sedanja organizacijska struktura bolonjskega procesa, ki jo označuje sodelovanje med vladami, akademsko skupnostjo z njenimi reprezentativnimi organizacijami ter drugimi deležniki se je potrdila kot primerna svojemu namenu. V prihodnje bosta bolonjskemu procesu sopredsedovali država nosilka predsedstva EU in ena izmed držav nečlanic EU.

25. Z namenom, da bi delovali vzajemno z drugimi področji politik, se bo BFUG povezal s strokovnjaki in oblikovalci politik z drugih področij, kot so raziskovanje, priseljevanje, socialno varstvo in zaposlovanje.

26. Bolonjsko skupino za nadaljevanje dela pooblašamo, da pripravi delovni načrt do leta 2012, ki bo zajemal prednostne cilje, kot so ugotovljeni v tem komuniqueju in v priporočilih iz poročil, ki so bila predložena tej ministrski konferenci, in ki bo v prihodnje omogočal povezavo z rezultati neodvisne ocene bolonjskega procesa.

BFUG še posebej naprošamo:

- da v povezavi z zbiranjem podatkov opredeli indikatorje, uporabne za merjenje in spremljanje mobilnosti in socialne razsežnosti;
- da razmisli, kako bi bilo mogoče znotraj EVP doseči uravnoteženo mobilnost;
- da spremlja razvoj mehanizmov transparentnosti in o tem poroča na ministrski konferenci leta 2012;
- da ob optimalni izrabi obstoječih struktur vzpostavi mrežo za boljše informiranje o bolonjskem procesu in njegovo promocijo izven EVP;
- da sledi priporočilom iz analiz nacionalnih akcijskih načrtov o priznavanju.

27. Poročanje o napredku pri uresničevanju bolonjskega procesa bo potekalo na koordiniran način.

- Bilanca dosežkov bo še dodelala svojo na evidenci utemeljeno metodologijo.
- Eurostat skupaj z Eurostudentom in v sodelovanju z Eurydice naprošamo, da prispeva z ustreznim zbiranjem podatkov.
- Poročevalsko delo bo nadzirala Bolonjska skupina za nadaljevanje dela in bo ob združevanju prej omenjenih virov vodilo k skupnemu poročilu za ministrsko konferenco leta 2012.

28. Skupino E4 (ENQA-EUA-EURASHE-ESU) naprošamo, da nadaljuje s svojim sodelovanjem pri nadaljnjem razvijanju evropske razsežnosti zagotavljanja kakovosti ter še posebej, da zajamči, da je Evropski register za zagotavljanje kakovosti [*European Quality Assurance Register*] zunanje evalviran, vključno z upoštevanjem mnenj deležnikov.

29. Ponovno se bomo srečali na jubilejni bolonjski konferenci, ki jo bosta skupaj gostili Avstrija in Madžarska v Budimpešti in na Dunaju 11. in 12. marca 2010. Naslednjo redno ministrsko konferenco bo gostila Romunija v Bukarešti, 27. in 28. aprila leta 2012. Kasnejše ministrske konference bodo potekale v letih 2015, 2018 in 2020.